

**Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite og
Møte torsdag 27. mars 1969 kl. 11.**

Møtet ble ledet av formannen, **B e n t R ø i s e l a n d**.

Til stede var: T. Bratteli, Korvald, Halvard Lange, Leiro, Otto Lyng, Finn Moe, Erling Petersen, Rakel Seweriin, Stray, Wormdahl, Ingvaldsen, Granli, Hønsvald, Magnus Andersen, Brommeland, Ragnar Christiansen, Garbo, Hovdhaugen, Treholt, Møller Warmedal og Gerhardsen.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: utenriksminister Lyng.

Dessuten ble følgende tjenestemenn fra Utenriksdepartementet gitt adgang til møtet: Statssekretær Jacobsen og konsulent Stoltenberg.

Formannen: Møtet er kalla saman etter oppmoding frå utanrikskomiteen som gjerne vil høyre om utanriksministeren kan gi noka orientering om møtet i Ungarn og om tingingane om antirakettsystem, ut over det som vi alle saman veit frå avisene.

Komiteen er også interessert i å høyre kva den russiske ambassadøren hadde å seie til utanriksministeren om forholdet mellom China og Sovjet.

No har vi dessverre berre ein time å gjere på til Stortinget held møte, men eg går ut frå at det ikkje blir nokon særleg diskusjon, i all fall ikkje om disposisjonar. Utanriksministeren skal gi ei orientering, og det blir også høve til å stille spørsmål. Vi må vere ferdige til klokka 12.

Utenriksminister Lyng: Som det gikk fram av formannens bemerkninger, har jeg for så vidt ikke noe problem som jeg vil be om komiteens reaksjon på i dag. Men jeg har forstått at enkelte av komiteens medlemmer gjerne vil ha en orientering om de forhold formannen nevnte. Jeg vil selvfølgelig gjerne bidra til det på basis av det kanskje ikke så særlig uttømmende opplysningsmateriale som vi har i departementet om disse spørsmål.

Får jeg da lov å gjøre det på den måten at jeg først sier noen ord om den kinesisk-sovjetrussiske konflikt og eventuelt svarer på spørsmål angående den. Så går jeg over til Budapest-konferansen og hva vi vet om den. Og så kunne jeg tenke meg – hvis det blir tid til det – etterpå å gi noen ganske korte orienteringer om situasjonen i de forskjellige østblokkland. Vi har nemlig akkurat i disse dager en regionalkonferanse med våre ambassadører i østblokklandene, og jeg kunne tenke meg at komiteen kunne ha interesse av et ganske kort sammendrag av hvordan de – hver enkelt av dem – nå vurderer situasjonen innen sine land.

La meg få begynne med konflikten mellom Sovjetunionen og China, slik som den har artet seg under og etter de militære sammenstøt som fant sted henholdsvis 2. og 3. mars og 14. og 15. mars i år. Og la meg som i enhver fornuftig kriminalroman begynne med åstedet.

Grensen mellom Sovjet og China i det område det her er tale om, følger ifølge Peking-traktaten av 1860 den såkalte Ussuri-elven, og disse begivenheter har

foregått på og i nærheten av en av øyene i Ussuri-elven, den såkalte Damanskij-øya. Det er det russiske navnet, det kinesiske skal jeg ikke prøve å gjengi.

Begge parter i konflikten gjør krav på eiendomsretten til denne øya. Det må innrømmes at situasjonen er slik at det kan reises tvil om hvem som etter vanlige folkerettslige regler når det gjelder grenser som følger vassdrag, har suvereniteten over øya. Øya er ikke så mye å være uenig om. Den er 1 500 m lang og 500 m bred og er helt oversvømt på visse tider av året, slik at den verken gir mulighet for bosetting eller skogdrift eller annen virksomhet.

Kampene begynte som kjent den 2. mars, og etter de karakteristikkene vi har fått, må det vel kunne sies at det i første omgang var enheter på størrelse av kompanier som deltok i kampene. De kampene som fant sted vel en uke senere – altså 14. og 15. mars – var atskillig mer omfattende. Etter nøkterne vurderinger skal det da ha deltatt enheter på bortimot infanteriregiments størrelse og dertil artilleribataljoner, bombekasterbatterier og granatkastere.

Etter 15. mars er selve kamphandlingene ebbet ut, og det ser – i hvert fall så langt vi har materiale å vurdere det – ikke ut som om det er noen umiddelbar grunn til å tro at de vil blusse opp igjen, i hvert fall ikke i nær framtid.

Hvordan kampene er blitt utløst, er det klarligvis forskjellige meninger om. Fra Sovjets side forklares det slik at de sovjetrussiske grensevakter ble oppmerksom på at en del kinesiske avdelinger forflyttet seg fra fastlandet og over isen mot øya, hvoretter sovjetiske vaktstyrker også marsjerte over til øya for å rette en høflig henstilling til kineserne om å trekke seg tilbake. Dette utløste da ifølge den russiske versjon en voldsom ildgivning fra kinesisk side, med den følge at et ikke ubetydelig antall sovjetrussere ble drept – uten å ha hatt noen sjanse til å forsvare seg. Fra kinesisk side hevdes det at det var sovjetrusserne som dro over isen med panservogner og sterkt bevæpnede avdelinger, og at det var dette som utløste kamphandlingene.

Det er vel nøkternt sett nokså vanskelig å vurdere hvilken av disse fremstillinger som er den riktige. Men det spørsmål som melder seg, er naturligvis hvor vidt en begivenhet som denne er blitt utløst på grunnlag av en på forhånd kalkulert plan for å skape konflikt, eller om den er blitt utløst ved den slags tilfeldigheter som kan forekomme i områder som er militært sterkt bevoktet fra begge sider.

På basis av det materiale vi har, har vi liten mulighet for å vurdere dette. Men for mitt vedkommende vil jeg si at jeg synes det er meget som tyder på at det faktisk har vært en spontan utløsning av episoder, og at det ikke egentlig ligger noen kalkulert planlegging bak.

Under enhver omstendighet har begge parter utnyttet begivenhetene meget sterkt i sin propaganda. Det er kanskje grunn til å tro at Sovjet har gjort det bl.a. med henblikk på det kommunistiske toppmøte som etter planene skal holdes i Moskva i mai i år. Når det gjelder kinesernes propagandistiske utnyttelse av begivenhetene, er det også mye som kan tyde på at de har for øye den partikongress som i hvert fall etter planen tenkes avholdt i en ikke alt for fjern framtid.

Som jeg nevnte, ser det foreløpig ut som om den militære aktivitet er avslappet, og selv om man selvfølgelig ikke kan se bort fra at den når som helst kan blusse opp igjen, er det ikke noe som direkte tyder på det for øyeblikket.

Den 11. mars – altså en knapp uke etter at dette var begynt og før de virkelig alvorlige sammenstøtene kom – varslet den sovjetrussiske ambassadør at han hadde i oppdrag fra sin regjering å redegjøre for disse begivenhetene. Jeg forstår at samme oppdrag hadde Sovjets ambassadører i en del andre NATO-land og også et par andre vesteuropeiske land fått. Han ga da en redegjørelse som egentlig ikke gikk noe nevneverdig ut over det vi allerede har kunnet lese i pressen, og som jeg har gjengitt i hovedtrekkene her. Det er klart at hans fremstilling i høy grad aksentuerte den russiske fredsvilje og ønsket om en korrekt opptreden.

Et par spørsmål vi stilte, som spesielt rettet seg mot problemet hvem som egentlig har suvereniteten over Damanskij-øya, og hva man bygger den på, var han for så vidt ikke i stand til å svare på.

Jeg avsluttet for mitt vedkommende med å takke for redegjørelsen. Jeg føyde til – og jeg håper han ante den dobbelte bunn i bemerkningen, i hvert fall gjorde tolken det – at vi her i Norge kanskje kunne være takknemlig for at den stormakt vi har ved vår østlige grense, forhåpentligvis er mer korrekt og avbalansert i sine reaksjoner enn den stormakt russerne har ved sin østlige grense. –

Hvis noen ønsker ytterligere opplysninger eller å stille spørsmål, kan jeg kanskje få lov å foreslå at vi tar det nå.

Formannen: Korleis er det med den russiske flåteavdelinga som no går vestover?

Utenriksminister Lyng: Etter det opplysningsmateriale jeg har om det, har man kunnet følge den til Færøyene.

Statssekretær Jacobsen: Det ble sagt i Forsvarsstaben i går at den var observert på veg nedover mot Azorene – bestående av 18 skip.

Utenriksminister Lyng: Det kan naturligvis tyde på at den er på vei rundt.

Bratteli: Jeg har ikke i og for seg noe spørsmål å stille til dette, men kanskje jeg kan varsle et av de spørsmål som vi diskuterte i utenrikskomiteen og som egentlig førte til at vi bad om å få denne – eller disse – redegjørelsene. Det er spørsmål som det er naturlig å komme tilbake til etter at vi bl.a. har hørt om Budapest-møtet og de andre møtene. Det er denne følelsen av at det – om jeg så må si – skjer for mye samtidig; det skapes nå en viss følelse av uro fordi det skjer så mange ting samtidig på en rekke steder, og spørsmålet er hva Utenriksdepartementets vurdering er av dette, om det her i virkeligheten er noen direkte sammenheng f.eks. mellom det at det er holdt en rekke toppmøter innen Warszawa-pakten i den senere tid, og det som samtidig skjer på østgrensen mellom Sovjet-Samveldet og China.

Utenriksminister Lyng: Jeg skal komme tilbake til det.

Formannen: Ja, da kan utanriksministeren gå vidare.

Utenriksminister Lyng: For med en gang å streife litt inn på det spørsmål hr. Bratteli reiste, kan jeg meddele at vi stilte oss spørsmålet om avholdelsen av Budapest-konferansen på noen måte stod i direkte sammenheng med begivenhetene China-Sovjet, eventuelt om konferansens forløp ble påvirket av de samme begivenheter. Kronologien er altså da at begivenhetene ved grensen mot China ble utløst den 2. mars og Budapest-konferansen ble holdt den 17. mars. Vår ambassadør i Budapest mente at konferansen den 17. mars etter all sannsynlighet var planlagt og bestemt før grenseepisodene mot China, og at den under enhver omstendighet ville ha blitt holdt. Det er vel nokså sannsynlig.

Det neste spørsmål er da hvorvidt dens noe hastige forløp kunne ha noen sammenheng med begivenhetene i grenseområdene mot China. Ambassadør Ibsen mener at det i virkeligheten ikke var noe ekstraordinært ved avviklingen av konferansen. Han mener at det i realiteten var foregått et nokså grundig forarbeid før toppdeltagerne i konferansen kom til stede. Selve møtet varte som kjent bare noen ganske få timer. Det er da fra denne konferansen sendt ut et kommuniké og en resolusjon som er formet som et budskap til alle vest-europeiske land.

For først å si noen ord om selve konferansens forløp: Det har vært reist spørsmål om hvor vidt det under konferansen i noen grad lykkes å foreta en konsolidering av Warszawa-pakten og å bygge ut mulighetene for et nærmere samarbeid, kanskje spesielt med Romania. Det er ikke så lett å svare på det spørsmålet. Men de som har kunnet vurdere forløpet, mener at det nok på en måte kan sies å være noe av en seier for Sovjet at de overhodet fikk sammenkalt konferansen, fikk Romania til å møte. På den annen side ser det ut som om selve forhandlingene ikke har utfelt seg i noen vesentlige praktiske resultater. Man regner med at det under forhandlingene ble drøftet spørsmålet om å avholde noen større militærmanøvrer i Romania. Det førte ikke fram. Så ble det gjort et forsøk på å arrangere noen forholdsvis mindre manøvrer i Romania. Man mener å vite at ved et underlig tilfelle – som formodentlig ikke var så tilfeldig – foreslo Sovjet at disse manøvrene skulle holdes i nettopp de fjelltraktene hvor rumenerne selv antas å ha planlagt sin geriljavirksomhet hvis landet skulle bli besatt. Så spørsmålet om disse militærmanøvrene henger da så vidt man skjønner, foreløpig i luften. Men det er ikke noe som tyder på at Sovjet har fått presset fram sine eventuelle ønsker.

Ellers må jeg ta det forbehold at det er ikke meget materiale vi og de andre vestmaktene har hatt mulighet til å få når det gjelder selve møtets forløp. Kommunikéet fra møtet nevner en forsvarsministerkomite, som synes å være noe av en nydannelse. Det har vært tolket nærmest derhen at det har vært en løsning som til en viss grad har imøtekommet rumenernes ønske når det gjelder den fremtidige struktur innen det militære samarbeid på basis av Warszawa-pakten.

Jeg vil så gå over til å si noen ord om den deklarasjon som ble sendt ut fra møtet. Den er ikke formelt blitt overlevert til noen av de vest-europeiske land gjennom ambassadørene, heller ikke til oss, men den har altså form av et budskap med adresse til de vest-europeiske land. Det som da ganske kort er å si om den, er at den atter en gang tar opp den gamle tanken som gjentatte ganger er reist fra øst-blokkland, om en bred europeisk konferanse som da fortrinnsvis skulle befatte seg med sikkerhetsspørsmål. Det er også i budskapet nevnt at man fra Warszawa-paktlandenes side anser det som ufravikelig trekk ved en fremtidig europeisk løsning at DDR anerkjennes de jure, at Oder-Neisse-grensen fastlegges, og at det finnes en helt spesiell status for Vest-Berlin. Det har vært hevdet – og jeg har også sett det tolket slik i pressen både delvis her hjemme og delvis i andre land – at dette var forhåndsbetingelser for at en konferanse overhodet skulle holdes, at man forlangte at disse betingelsene ble akseptert før konferansen eventuelt ble avviklet. For mitt vedkommende tror jeg ikke man kan løse det slik. Jeg tror det må leses som en tilkjennegivelse av at slik mener man at de fremtidige løsningene må være, men at det ikke kan betraktes som noen forhåndsbetingelser for at møtet skal holdes.

La meg tilføye at i sin form var denne deklarasjon moderat og med en argumentasjon som delvis var meget fornuftig. Reaksjonen i flere av de vest-europeiske land har vært forholdsvis positiv – med bestemte reservasjoner, som jeg skal komme litt tilbake til. Særlig må man vel kunne si at Willy Brandts nokså nyanserte reaksjon var interessant.

Spørsmålet blir da hvordan vi skal reagere overfor et opplegg som dette. Der vil jeg gjerne få lov til atter igjen å gi et kort referat av hvordan jeg for mitt vedkommende alltid har reagert overfor de spørsmål jeg er blitt stilt når det gjelder tanken om en slik konferanse. Det er spørsmål som er blitt reist overfor meg under konferanser både med den sovjetrussiske, den jugoslaviske, den polske og den bulgarske utenriksminister, for å nevne noen. Jeg har da formulert svaret slik: For det første, at jeg kan ikke tenke meg annet enn at Norge vil delta i enhver europeisk konferanse som ellers har relativt bred deltagelse fra både de vestlige og østlige land, og der vil være villig til å diskutere europeiske spørsmål. Som pkt. 2 har jeg føyd til at når det gjelder Norges grunnleggende sikkerhetspolitiske problemer, ligger de minst like meget i Atlanterhavsområdet som i Europa, og at en konferanse som skulle omfatte grunnleggende sikkerhetspolitiske problemer, derfor for oss vil få begrenset betydning med mindre USA og Canada har anledning til å delta.

Jeg tror det er grunn til å se det slik nå at det opplegg som er kommet fra Warszawa-paktens side, bør vurderes positivt. Det vil igjen si at man bør være villig til å medvirke til forberedende skritt som kan avklare hvor vidt en slik konferanse vil kunne fremmes, og hvor vidt den vil kunne fremmes med reelle resultater. Og der er det vel grunn til å føye til at det fra NATO's side i de senere år har vært arbeidet nokså systematisk med å få konkretisert midler og veier for å kunne ta opp arbeidet med en nedtrapping av spenningsfaktorene i Europa.

Det jeg forstår at man i flere av de andre NATO-landene nå ser som naturlig – og som også jeg ser som nokså naturlig – er at man finner en form for en

henvendelse til Warszawa-paktens land om å ta opp et liknende, mer konkret arbeid, og ser om man kan komme fram til et grunnlag for realistiske drøftelser.

Så har det jo – som alltid ved slike anledninger – vært tenkt meget over hvorfor Sovjet og de andre øst-europeiske land akkurat på dette tidspunkt har villet fremme denne saken igjen, og under utfoldelse av et så pass stort seremoniell og med en så pass stor publisitet som det har vært. Det kan være mange forklaringer til det. En av dem kan være den enkle at man har en virkelig positiv interesse for å nå fram til en avspenning på dette tidspunkt.

Jeg vet ikke om det kan passe at jeg foreløpig stanser opp og prøver å svare på spørsmål som måtte bli stilt.

Formannen: Er det nokon som har spørsmål å kome med?

Andreas Wormdahl: Så vidt jeg oppfattet utenriksministeren, mente han at man fra norsk side burde være villig til å medvirke til det han kalte «forberedende skritt» som skulle gjøre det mulig å avholde en europeisk konferanse som den som er antydnet. Jeg kunne ha interesse av å spørre utenriksministeren om hva han mener slike skritt eventuelt skulle bestå i fra norsk side. Skulle de f.eks. innebære en eller annen form for oppmyking av Norges forhold til DDR? Jeg spør fordi vi altså nå vet at man fra den østlige side har sagt fra om at en endring i forholdet til DDR er nødvendig dersom det skal komme i stand en ordning i Europa.

Utenriksminister Lyng: Jeg vil svare at jeg mener spørsmålet på dette stadium bør drøftes og overveies innen NATO's ramme. Har vi først – og etter min mening med rette – bestemt oss til å fortsette NATO-samarbeidet, er det nokså klart at de enkelte NATO-land ikke separat kan sette i gang initiativ som ikke er gjennomdrøftet eller gjennomtenkt innen rammen av NATO. Men det er ganske klart at det allerede er slike drøftelser i gang innen NATO's ramme, og det er utløst tankeganger og drøftelser som vi må følge videre. Spesielt når det gjelder DDR, er nær sagt til syvende og sist Øst-Tysklands posisjon nesten nøkkelen til hele det europeiske problem. Vi er gjennom vår tilslutning til Paris-avtalen bundet til å opptre i harmoni med de øvrige NATO-land. Men jeg må si at de rent foreløpige reaksjoner fra Vest-Tysklands – i all fall fra Willy Brandts – side har vært så pass nyanserte at jeg synes det skulle være en mulighet for å få tatt opp også spørsmålet om Øst-Tyskland til en helt realistisk vurdering.

Finn Moe: Det spørsmål jeg ville stille er delvis allerede besvart. Men jeg vil gjerne spørre om hvordan man har reagert på dette initiativet f.eks. i Paris og London, eventuelt i USA?

Utenriksminister Lyng: Reaksjonen i London har i hvert fall vært omtrent den samme som jeg forsøkte å skissere at jeg mente burde være vårt standpunkt. I USA har man vært meget forsiktige med å reagere i det hele tatt. Når det gjelder

Paris, må jeg si at det ikke har vært noen helt klar reaksjon, i hvert fall ikke som vi har fått kjennskap til.

Gunnar Garbo: Jeg er helt enig med utenriksministeren i at De forente stater må delta i en slik konferanse hvis den skal ha noen mening. Vi må ha med de stormaktene som spiller noen rolle i den europeiske maktbalanse hvis det skal være noen mening i det.

Jeg har ikke sett det klart formulert, men jeg går ut fra at man fra de østlige lands side vil stille krav om at representanter fra DDR er til stede på en slik all-europeisk konferanse. Hvilken holdning vil den norske regjering ta til det spørsmålet i drøftelsene innenfor NATO?

Utenriksminister Lyng: Jeg må nesten få lov å forbeholde meg en viss margin når det gjelder å vurdere det spørsmålet. Men jeg anser det helt klart at det er et av de spørsmål som først og fremst vil måtte avgjøres.

Bernt Ingvaldsen: Jeg har ikke noen bemerkninger å gjøre til utenriksministerens standpunkt når det gjelder eventuell kontakt mellom Warszawa-paktens og NATO-paktens land. Jeg tror det er helt riktig det grunnlag han har bygd på.

Men jeg har lyst til å spørre litt i forbindelse med en annen sak som formannen nevnte innledningsvis, nemlig det amerikanske antirakettsystemet som i all fall har vært oppe i pressen, og som unektelig kan få en viss betydning både på den ene og den annen måte.

Jeg ser at man på norsk regjeringshold har uttalt seg nokså kritisk. Jeg vet ikke hva man grunner dette på, men jeg har lyst til å vite hvorfor vi egentlig har uttalt oss på den måten.

Utenriksminister Lyng: Jeg tror ikke at jeg har uttalt meg om den amerikanske beslutningen. Jeg er kjent med at forsvarsministeren har nevnt dette i et foredrag, men han har nevnt det i en rent generell sammenheng og har gitt uttrykk for at en hver opptrapping i og for seg er å beklage, enten den kommer fra den ene eller den annen side. I den sammenheng kan vi vel være enig med hans uttalelse alle sammen.

Bernt Ingvaldsen: For så vidt kan jeg være enig, men så vidt jeg vet, er det et faktum at russerne allerede har et slikt system under utvikling. Jeg for min del vil si at det vil være betenkelig hvis det ikke blir gjort mottiltak, og at russerne dermed skulle komme i en helt overlegen stilling.

Utenriksminister Lyng: Jeg er ikke så sikker på at russerne har et slikt system utviklet, men de har selv gitt uttrykk for at de arbeider med det. Jeg tror nok at man til en viss grad må se både Nixons standpunkt her, og kanskje også de

russiske uttalelser, som forsøk på å legge grunnlaget for de forhandlinger som nå kommer i gang.

Alle er vel klar over den distinksjon det er mellom den tidligere besluttede amerikanske utbyggingsform og den Nixon nå går inn for. Den siste er jo betydelig forenklet.

Trygve Bratteli: Jeg kan kanskje få knytte et spørsmål til det vi nettopp har vært inne på, som har adresse over i et temafelt som utenriksministeren nevnte innledningsvis, nemlig situasjonen i østblokklandene.

Jeg minner om at vi like etter begivenhetene i Tsjekkoslovakia bl.a. her i huset fikk tilsendt fra de respektive ambassadene en lang rekke erklæringer som var avgitt fra Warszawa og andre hovedsteder, av de fem land som hadde invasjon i Tsjekkoslovakia.

De behandlet ikke bare selve den aktuelle situasjon, men de ga – på en annen måte enn jeg har sett det i all fall på mange år – en teoretisk begrunnelse for selve «blokkpolitikken», som det heter i norsk diskusjon. Det var noe nær den mest logiske og konsekvent gjennomarbeidede fremstilling jeg har sett av selve blokkpolitikken, og blokkpolitikken som noe varig, som noe bestandig.

En del av disse tekstene ga nok inntrykk av vesentlig å være produsert for hjemmebruk i den vanskelige situasjon disse landene da delvis sto i. Men når en kaster inn igjen spørsmålet om en europeisk konferanse, mulighet for en europeisk sikkerhetsordning osv., vil jeg spørre: Har det i mellomtiden – eller i de aller siste måneder – skjedd noe nytt på dette felt? La meg kanskje et øyeblikk streife diskusjonen i våre egne land hvor de snakker om «blokkpolitikere som ikke har forstått noe av de siste 20 års utvikling» osv. Jeg vil si at i alt jeg har lest, selv av de mest iherdige NATO-forsvarere i de vestlige land, har jeg ikke sett noe som likner dette forsvar for selve blokken, som det som er blitt produsert i Warszawa og i en rekke andre hovedsteder.

Når tanken om en europeisk sikkerhetskonferanse nå har reist seg igjen, følger den opp noen slags oppmyking av de synspunkter som ble så sterkt presisert for noen måneder siden?

Utenriksminister Lyng: Som jeg nevnte innledningsvis, hadde jeg tenkt å avslutte med å si noen få ord om situasjonen i hvert enkelt av østblokklandene. Ved å gjøre det, tror jeg kanskje at jeg til dels gir svar på hr. Brattelis spørsmål.

La meg bare helt umiddelbart få si til det at av de ting som mangler i den siste deklarasjonen, er nettopp de generelt formulerte ønskene om en oppløsning av blokksystemene, noe som jo svært ofte tidligere har vært et gjennomgangstema. Men om jeg ikke tar helt feil, var nettopp dette av de ting som var utelatt i det siste budskap fra Budapest.

La meg så få lov å si noen ord om hvordan våre ambassadører i de forskjellige land vurderer situasjonen. Det må nødvendigvis bli ganske kortfattet og sammentrengt.

Ambassadør Lunde i Moskva ga først en generell vurdering av situasjonen. Spørsmålet om det kollektive lederskap holder på å falle fra hverandre – som det har vært mange gjetninger om i det senere – vurderte han slik at det ikke var noe som tydet på det. Det lot til å være en relativt avslappet stemning mellom de tre toppledere. Kosygin, som hadde vært borte en måneds tid, var kommet tilbake frisk og brunbrendt og i utmerket form. Det var ikke generelt sett noe som tydet på brytninger.

Under Nordisk Råds møte i Stockholm hadde de fem utenriksministre anledning til – det hender ikke så ofte – å snakke sammen i tre-fire timer helt for seg selv, uten selskap av dem som ellers pleier å lede og vokte våre skritt! Karjalainen ga oss da en interessant og åpenhjetet beskrivelse av sitt besøk i Sovjet for noen uker siden – han var på offisielt besøk der i nesten en uke. Hans inntrykk var det samme, nemlig at det kollektive samarbeidet gled godt og var forholdsvis avslappet. (Han ga oss en meget grundig analyse av russernes reaksjon på tanken om nordisk økonomisk samarbeid. Jeg kan ikke egentlig referere det – la meg bare si at de ikke hadde gitt uttrykk for direkte motstand mot det, men at det var en del nyanseringer.) Hans inntrykk var som sagt det samme, at det generelt sett i hvert fall ikke nå er noe som tyder på en krise innen lederskapet. Han kunne fortelle at når det gjaldt stillingen overfor Danmark og Norge, hadde det bl.a. fra Gromykos side vært gitt uttrykk for en viss beklagelse over at Danmark og Norge fremdeles ønsker å fortsette i NATO. Men Gromyko hadde også meget sterkt understreket at det fra Sovjets side var ønske om å bevare et godt samarbeid med begge disse land og uttrykte håp om at det måtte lykkes.

Ellers må jeg si at russernes holdning overfor oss etter begivenhetene i Tsjekkoslovakia generelt sett har vært meget forsiktig og korrekt – jeg vil si nesten svakt hjertelig. De har åpenbart et ønske om at begivenhetene i Tsjekkoslovakia skal glemmes – og det er jo rimelig.

Det har vært en del militærøvelser oppe i grensetraktene i det siste som vel ligger atskillig over det som kan karakteriseres som normalt, men jeg skal ikke prøve på noen slags militær analyse av hva som kan ligge bak dette.

Ellers har vi bedt om forhandlinger med russerne når det gjelder avgrensning av kontinentalsokkelen mot Sovjet. Vi må også ta opp spørsmålet om kontinentalsokkelen rundt Svalbard, hvor vi har den litt paradoksale interesse at den bør være minst mulig, så vi fra vårt eget territorium kan få mest mulig, fordi Svalbard-territoret kan utnyttes av andre enn oss.

Vår ambassadør i Tsjekkoslovakia, Ulstein, sa rent generelt at når det gjaldt Tsjekkoslovakias stilling som en rettsstat, var den ikke berørt av det som er skjedd. Det har ikke vært politiske prosesser, det har ikke vært dødsdommer. Han sa at det tsjekkosllovakene kommer til å holde på som sin siste skanse, er fortsatt å være en rettsstat. Og det har hittil lyktes hundre prosent, sa han. Jeg spurte om han – som en generell karakteristik – ville si at den sovjetiske okkupasjon der er moderat, f.eks. i forhold til det som skjedde i Ungarn for 12 år siden. Han svarte at det var helt klart at den måtte karakteriseres som relativt moderat, men det de alle var redde for – og

som mye kunne tyde på – var selvfølgelig at det kunne bli et økende press, uten at man nå kunne si hvor langt det ville bli drevet.

Ellers har de store problemer med økonomien, og de vil gjerne få hjelp vestfra. Vest-tyskerne er visst også meget villige til å hjelpe, men de må – som Willy Brandt sa – være uhyre forsiktige med å ta initiativ fra vestlig hold.

Dette bringer meg over til å si noen ord om forholdet mellom Norge og Tsjekkoslovakia. Man var, sa Ulstein, meget takknemlig for den stilling Norge hadde tatt, og hadde et sterkt ønske om å utbygge kontakten både økonomisk og på annen måte. Men de lot det også skinne igjennom at dette skapte spesielle vanskeligheter, da det betydde mye for dem at de fra de vest-europeiske lands side ikke demonstrativt ble satt i en annen stilling enn de andre Warszawa-paktstatene. De hadde f.eks. vært meget glade over å få være med i Holmenkoll-rennene, men var noe brydd over at Tsjekkoslovakia var det eneste av østblokklandene som hadde fått adgang til det. Vi har gitt deres utenriksminister en stående invitasjon, og så vidt jeg vet, har de invitert en parlamentarisk delegasjon fra Norge dit, men de har latt forstå at de nødvendig vil at Tsjekkoslovakia skal være det første av Warszawa-paktens land som man gjenopptar slike kontakter med.

Når det gjelder Hajek, regner de der nede med at han vil komme tilbake til politikken før eller senere, kanskje ikke i så alt for fjern fremtid.

Med hensyn til polakkene, var ambassadør Berg-Nielsens vurdering den at Gomulka har styrket sin stilling i forhold til sine konkurrenter ganske sterkt etter den siste partikongressen.

Ellers var det et spesielt spørsmål jeg var interessert i å få belyst når det gjaldt akkurat Polen, og det var det press som utøves på jødene der. Det er klart at det ikke foregår pogromer. Men det er et jevnt press for å få jødenes innflytelse svekket. Dette presset har ført til at nesten halvparten av dem, så vidt jeg skjønner, nå er utvandret. Forutsetningsvis får de bare anledning til å utvandre til Israel, men når de først er kommet over grensen, er det ingen som bryr seg med hvor de drar hen.

Tidligere viseutenriksminister Naszkowski – som sikkert flere her kjenner, han var jo på besøk i Norge da urolighetene i Polen begynte – er fjernet fra sin stilling som viseutenriksminister fordi han er jøde, for å si det rett ut. Men det var ikke verre enn at han nå sitter som sjefredaktør for det polske kommunistpartis ideologiske hovedorgan.

Den annen viseutenriksminister, Winiewicz, er i full funksjon. – De skal nå skifte ambassadør i Oslo. Den nåværende er av jødisk ekstraksjon, men jeg er ikke sikker på om det har noe med utskiftingen å gjøre. Vi har fått opplyst at de sender hit en ny mann på et ganske høyt plan. Berg-Nielsen understreket at de hadde et sterkt ønske om å få tatt opp igjen kontakter i likhet med dem de tidligere har hatt – kontakter som daværende utenriksminister Halvard Lange i sin tid fikk bygd ut.

Ungarn skal jeg ikke si så meget om. Det er klarligvis det av østblokklandene som står Tsjekkoslovakia nærmest og har utpreget sympati for det som tsjekkosllovakene foretar seg.

Utenriksminister Peter er også invitert hit og har vært invitert hit gjennom minst to år. Han er nå syk, men de venter at han snart skal vende tilbake. Det var

kanskje en naturlig åpning for gjenopptakelse av kontakten at man fikk han hit og etterpå tok opp nærmere kontakt med tsjekkosllovakene.

Når det til slutt gjelder Jugoslavia – og jeg skal være meget kortfattet – er det generelle inntrykk at suksesjonen etter Tito er meget vel ivaretatt. Vår ambassadør der, Vennemoe, mente det var ganske klart at man fra Tito kom til å gli over i et nokså bredt kollektivt lederskap.

Både statsminister Spiljak og utenriksminister Nikezic skal nå overta andre funksjoner. For Spiljaks vedkommende mente man at det nok var uttrykk for en kritikk som har vært, om ikke begrunnet, så i all fall nokså alminnelig mot regjeringen, mens derimot Nikezic skal inn i en meget sentral politisk stilling. De regner åpenbart ham som en kommende sterk mann.

Ellers tilføyde Vennemoe at sympatien og interessen for Norge var meget sterk i Jugoslavia, slik den har vært i de senere år.

Vår ambassadør i Thailand har vært i Saigon et par uker, og vår ambassadør i Peking har vært et par uker i Hanoi sammen med en av tjenestemennene fra Utenriksdepartementet. Jeg skulle gjerne ha sagt litt om dette, men jeg skjønner at jeg heller får komme inn på det ved en senere anledning.

Formannen: Det ringer for møte i Stortinget og klokka er straks 12. Eg takkar utanriksministeren for dei orienteringane han har gitt.

Møtet hevet kl. 12.